

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Снежана Христова Николова

**относно дисертационен труд на тема „Създаване на развиваща среда,
подпомагаща корекцията на познавателната активност на деца с умствена
изостаналост”**

**за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по докторска
програма Специална педагогика, в област на висше образование 1. Педагогически
науки, професионално направление 1.2 Педагогика**

Докторант: Атанасиос Димостенис Катерис

Научен ръководител: доц. д-р Пелагия Михайлова Терзийска

1. Актуалност на проблема

Темата на дисертационната разработка е значима и актуална както в теоретичен, така и в практико-приложен аспект. Обучението на умствено изостанали ученици в среда на съученици с типично развитие е иновативен процес. Следователно, всички съпътстващи този процес инструменти носят елементи на иновация. Подкрепящата среда дава възможност на всяко дете да развие оптимално своя капацитет. В настоящото изследване обект на внимание е физическата и психолого-социалната среда на образователната обстановка и особено на класната стая в специалните училища или класовете в масовите общообразователни училища, в които се обучават ученици с умствена изостаналост. Акцентът на това изследване предизвиква очаквания, свързани с очертаване на практиките и схващанията на учителите на деца със специални образователни потребности по отношение на създаването на оптимална среда, която да подобри коригирането на познавателната активност на умствено изостаналите ученици. В този смисъл, актуалността на темата и нейната дисертабилност не предизвикват съмнение.

Атанасиос Катерис си поставя за цел да се установят и очертаят параметрите за създаване на оптимална среда, подпомагаща развитието на познавателната активност на ученици с умствена изостаналост. Тази идея е значима в контекста на тезата, че чрез подходящ инструментариум, в условията на подкрепяща среда, могат да се постигнат добри резултати както в образователното, така и в социалното и житейското функциониране на тази категория ученици.

2. Познаване на проблематиката от докторанта

Съдържанието на отделните параграфи на *Първа глава* – Психологически и педагогически аспекти на обучението на деца с умствена изостаналост, е демонстрация на добрата информираност и познаване от Атанасиос Катерис на съществената и актуалната научна проблематика отнасяща се до умствената изостаналост в три основни направления:

- ✓ исторически и съвременни измерения;
- ✓ познавателни способности и специфика на обучението на децата с умствена изостаналост;
- ✓ тенденции за корекция и развитие на децата с умствена изостаналост.

Прави впечатление, че докторантът отделя място на актуалните определения на умствената изостаналост и тенденциите в промяната на използваната международна терминология, дефинираща състоянието. Застъпено е мнението, че терминът „интелектуални затруднения“ е за предпочитане пред термина „умствено изоставане“, тъй като той отразява променената конструкция на уврежданията, описана от AAIDD (Американска асоциация за интелектуални и развитийни увреждания) и СЗО; по-добре се съгласува с настоящите професионални практики, които се фокусират върху функционалното поведение и е по-малко обидно за хората с това увреждане. Посочва се също, че в разработваната 11-та ревизия на МКБ се върви към постигане на консенсус относно името и дефиницията на нарушенията на интелектуалното развитие. Целта на експертите е да заменят концепцията на МКБ-10 за умствено изоставане с концепцията за нарушения на интелектуалното развитие в МКБ-11. Атанасиос Катерис посочва, че в гръцкото законодателство не съществува единно определение за интелектуални затруднения. Въпреки това, действащият закон 3699/2008 относно специалното образование използва термина интелектуални затруднения вместо умствена изостаналост.

Във *втора глава* е представена ролята на физическата и психосоциалната среда в класната стая и в училището като цяло за развитие на децата с интелектуални затруднения. Именно образователната среда им предлага подходящи обучителни преживявания и възможности за участие в различни дейности, които могат да допринесат за развитието на тяхната познавателна дейност.

Тя се презентира в три параграфа.

В *първия параграф* се разглежда ролята на училищната среда за развитието в образователния процес – развиваща образователна среда; функции и принципи за

създаване на развиваща среда и изисквания за използване на тази среда за децата с умствена изостаналост.

Втори параграф разглежда развитието на учебния опит при децата с умствена изостаналост. Посочено е, че съществуват различни стратегии за преподаване, адаптирани по подходящ начин към силните страни на учениците с увреждания, които могат да им помогнат да научат съдържанието на уроците в клас.

Последният, *трети параграф* се фокусира върху педагогическото ръководство за развитие на познавателната активност при деца с умствена изостаналост. Разгледани са различни дейности и стратегии за обучение, чрез които учителите провокират познавателната активност на учениците с умствена изостаналост. Акцентира се на това, че тези дейности трябва да са целенасочени и лично релевантни, подобряващи мисленето и насърчаващи самоконтрола на децата.

В дисертационния труд се демонстрира познаване на конкретната научна проблематика и изградена компетентност за работа с източници на научна информация.

3. Характеристика на дисертационната разработка

Представеният дисертационен труд напълно отговаря на изискванията за докторска дисертация в съдържателно и количествено отношение. Формалните параметри на дисертацията са: 209 страници основен текст, библиография с 217 източника, от които 190 заглавия на латиница, 6 на български език и 21 интернет-позиции. и 43 страници приложения.

Дисертационният труд се състои от Увод, Три глави, Заключение, Приноси и препоръки, Библиография, свързана с въпросниците на учителите и 4 Приложения, в които са представени Въпросници към учителите; Контингентни таблици в зависимост от вида на училището; Примери за интерактивни симулации и анимации и Въпросник за учениците. Разработката съответства на нормативните изисквания в Закона за развитие на академичния състав в Република България. Тя е добре балансирана и логично построена.

4. Методика и организация на изследване

Описанието на изследването е представено в трета глава на дисертационната разработка. Изведено е логично от направените анализ, изводи и обобщения в теоретичните (първа и втора) глави на разработката.

Очертан е периметърът на експерименталната дейност, конкретизиран чрез поставените задачи:

✓ проучване на убежденията и практиките на специални педагози, относно създаването и утвърждаването на стимулираща среда за развитие на деца с умствена изостаналост;

✓ провеждане на експеримент с интервенции, свързани с оформлението на учебната стая и използване на компютърни анимации и стимули като средство за обучение;

✓ създаване на модел на среда, стимулираща развитието и подпомагаща коригирането на познавателната активност на децата с умствена изостаналост.

Целите и задачите на изследването са логично аргументирани и напълно кореспондират с декларираните изследователски предположения (хипотези).

Групата на респондентите е коректно подбрана, съобразно целта и задачите на изследването и включва 105 специални педагози, работещи в 41 начални училища и 8 училища за средно образование. Реално в анкетното проучване са се включили 99 учители от регион Лариса, Гърция.

Изследователската работа включва:

1) Пилотно проучване, проведено през май 2016 г. с учители, работещи в детски градини, начални училища и средни училища с опит в преподаването на ученици с умствена изостаналост, които не участват в основното изследване;

2) Основно изследване, проведено през февруари 2017 г.;

3) Количествен и качествен анализ на резултатите от емиричното изследване;

4) Реализиране на авторски изследователски проект от докторанта и провеждане на анкета с учениците, участващи в експеримента;

5) Описание и анализ на резултатите от интервенциите.

Анализът на резултатите от изследването следва хронологията на изследователската програма. На базата на събраните емпирични данни са анализирани резултатите от анкетните проучвания на специални педагози, работещи с деца с умствена изостаналост.

Математико-статистическата обработка на данните е извършена с пакет за компютърен статистически анализ SPSS, Версия 22. Проведен е хи-квадрат тест за независимост. Установена е статистическа значимост, когато p стойност < 0.05 . Впоследствие се представя качествен анализ на отворените въпроси от анкетата.

Резултатите от анализа на данните са представени в табличен вид, онагледени са чрез схеми и диаграми, което е допълнителен плюс към достоинства на разработката. Интерпретацията на данните и направените обобщения са по посока на

издигнатите хипотези. Изведени са обобщения с практическа стойност за педагогическата практика.

5. Приноси на дисертационния труд

Приносите на дисертационния труд на Атанасиос Катерис са с комплексен характер.

✓ Приноси към *научната теория* по проблемите на умствената изостаналост и свързаните с нея въпроси за необходимостта от подкрепяща окръжаваща среда – физическа, психо-социална и педагогическа, за обучението на ученици с умствена изостаналост.

✓ Приноси с *практико-приложен характер* – предложен е апробиран модел на стимулираща среда за развитие, подпомагаща коригирането на познавателната активност на децата с умствени затруднения.

При формулиране на четирите приноса докторантът е бил напълно обективен, като не е преувеличил достойнствата на дисертационния труд.

6. Препоръки и въпроси

По време на проведеното проучване е събрана богата емпирия. В дисертацията е анализирана базата от данни. Бих препоръчала на автора да продължи и детайлизира анализа им в следващи негови публикации. Презентирането на тези данни е важно и би имало приносен характер за специалистите и изследователите в областта на специалната педагогика в Република Гърция. Препоръчвам също да продължи работа върху създадения от него модел на стимулираща среда, който да предложи на работещите негови колеги в практиката с ученици с умствена изостаналост.

Въпросите ми към докторанта са:

✓ Смята ли, че разработеният от него модел на стимулираща среда за развитие, подпомагаща коригирането на познавателната активност на учениците с умствена изостаналост ще намери последователи? Ако да, то какво влияние ще има върху учебната среда в училище?

✓ Какви са административните механизми този модел да стане част от инструментариума, с който работят неговите колеги в настоящето?

7. Публикации по темата на дисертационния труд

Атанасиос Катерис има 4 самостоятелни публикации по темата на дисертационния труд в периода 2014 – 2018 г., публикувани в списания и сборници от конференции и докторантски семинари. Една от тях е под печат. В тях са разгледани

теми като: помощни технологии при обучение на ученици с умствена изостаналост; подготовка и квалификация на педагогически специалисти и техните практики и възприятия по отношение на създаване на среда, подкрепяща познавателната активност на децата с интелектуални затруднения.

8. Оценка на автореферата

Текстът на автореферата отразява съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационната разработка дава своя принос за оптимизиране на познавателната активност на ученици с умствена изостаналост чрез осигуряване на развиваща среда. Предложеният от докторанта модел е приложим в практиката. Направените изводи и препоръки за значението на средата, в която се извършва образованието на деца с умствена изостаналост в Гърция имат приносен характер и обогатяват теоретичните тези.

Считам, че дисертационният труд отговаря на всички изисквания за подобен род научни разработки. Оформен е прецизно, с ясно очертана насоченост към практиката.

Оценката ми за дисертационния труд, автореферата и научните публикации е положителна. Като се има предвид и общото ми положително впечатление от компетенциите на докторанта, с професионална убеденост предлагам на Уважаемото Научно жури да присъди **образователната и научна степен „доктор”** на ЮЗУ „Неофит Рилски” по докторска програма Специална педагогика, в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика на **Атанасиос Димостенис Катерис.**

06.01.2019 г.

гр. Шумен

проф. д-р Снежана Николова